

ՀՏԴ 929: 947.925 Սվազյան

Doi:10.54503/0135-0536-2024.1-315

ՎԵՐԺԻՆԵ ՍՎԱԶԼՅԱՆ
(Ծննդյան 90-ամյակի առթիվ)*

Բանագետ, բանահավաք, ժողովրդագետ, բանասիրական գիտությունների դոկտոր, ՀՀ գիտություն վաստակավոր գործիչ (2016 թ.) Վերջինե Սվազյանը ծնվել է 1934 թ. մարտի 1-ին Եգիպտոսի Ալեքսանդրիա քաղաքում՝ գրող, հասարակական գործիչ Գառնիկ Սվազյանի ընտանիքում: 1947 թ. ծնողների հետ հայրենադարձվել է Մայր Հայաստան:

1952–1956 թթ. սովորել է Երևանի Խաչատուր Աբովյանի անվան պետական մանկավարժական ինստիտուտի պատմալեզվագրական բաժնում: 1956–1958 թթ. Երևանի № 52 միջնա-

կարգ դպրոցի բարձր դասարաններում դասավանդել է հայոց լեզու և հայ գրականություն:

1958 թ. աշխատել է ՀՍՍՀ գիտությունների ակադեմիայի Մանուկ Աբեղյանի անվան գրականության ինստիտուտի հայ ժողովրդական բանահյուսության բաժնում՝ որպես լաբորանտ:

1958–1961 թթ. ուսումը շարունակել է ԳԱ ասպիրանտուրայում՝ «Հայ ժողովրդական բանահյուսություն» մասնագիտությամբ (գիտական ղեկավար՝ ակադեմիկոս Կարապետ Մելիք-Օհանջանյան): Ասպիրանտական ուսումնառության ընթացքում եղել է Մ. Աբեղյանի անվան թոշակառու:

1961 թ. աշխատել է ՀՍՍՀ ԳԱ հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտի հայ ժողովրդական բանահյուսության բաժնում, սկզբում կրտսեր, 1972 թվականից՝ բանահյուսական սկզբնաղբյուրների վավերագրման բաժնում՝ ավագ, 1995 թվականից՝ առ այսօր բանահյուսության տեսության և պատմության բաժնում (2024 թվականից՝ բանագիտության բաժին)՝ որպես առաջատար գիտաշխատող:

1996–2004 թթ. միաժամանակ աշխատել է նաև ՀՀ ԳԱԱ Հայոց ցեղասպանության թանգարան-ինստիտուտում:

1965 թ. պաշտպանել է թեկնածուական, իսկ 1995 թ.՝ դոկտորական թեզերը:

1996–2004 թթ. եղել է ՀՀ ԳԱԱ Հայոց ցեղասպանության թանգարան-ինստիտուտի գիտական խորհրդի անդամ, իսկ 1996–2018 թթ.՝ ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության և ազգագրության, ինչպես նաև՝ Մ. Աբեղյանի անվան գրականության ինստիտուտներում գործող մասնագիտական խորհուրդների անդամ:

* Ներկայացվել է 29. II. 2024 թ., ընդունվել է տպագրության 22. III. 2024 թ.:

Մասնակցել է հանրապետական և միջազգային մի շարք գիտաժողովների, ինչպես նաև՝ զեկուցել սփյուռքահայ գաղթաշախմատների տարբեր կազմակերպություններում (Ռուսաստան, Հունաստան, Ֆրանսիա, Ավստրիա, Գերմանիա, ԱՄՆ, Կանադա, Լիբանան, Սիրիա, Եգիպտոս, Թուրքիա)՝ հանդես գալով բանագիտությանը, ժողովրդագիտությանը, ցեղասպանագիտությանը և հայ ժողովրդի պատմական հիշողությանն առնչվող թեմաներով:

Հեղինակ է 500-ից ավելի գիտական ու հրապարակախոսական հրապարակումների, այդ թվում՝ շուրջ 30 գրքերի, որոնք տարբեր լեզուներով լույս են տեսել Հայաստանում և արտերկրում:

Բանասիրական գիտությունների դոկտոր Վերժինե Սվազյանը, սկսած 1955 թվականից ավելի քան 65 տարիների ընթացքում անձնական նախաձեռնությամբ և արևմտահայի արյան կանչով բառ առ բառ, պատառիկ առ պատառիկ գրառել, ձայնագրել, տեսագրել, ուսումնասիրել ու հրատարակել է մեր գաղթված երկրի՝ Արևմտյան Հայաստանի, Կիլիկիայի և Փոքր Ասիայի հայաբնակ ավելի քան 150 տեղավայրերից բռնի տարագրված, ապա Հայաստանում և Սփյուռքում բնակություն հաստատած՝ Հայոց ցեղասպանության ականատես վերապրողների իրենց բարբառներով հաղորդած ժողովրդական բանավոր ավանդության տարաբնույթ նշխարները, ինչպես նաև փաստավավերական վկայություններն ու պատմական երգերը (հայերեն և թուրքալեզու)՝ կորստից փրկելով և տարբեր լեզուներով (հայերեն, ռուսերեն, անգլերեն, ֆրանսերեն, գերմաներեն, թուրքերեն) աշխարհին ու մարդկության արդար դատին ներկայացնելով հայ ժողովրդի պատմական հավաքական հիշողությունը:

Հրատարակել է «Մեծ եղեռնը արևմտահայոց հուշապատումներում և թուրքալեզու երգերում» (հայ. և ռուս., Երևան, 1997, անգլ., Երևան, 1999, թուրք., Ստամբուլ, 2005), «Հայոց ցեղասպանությունը և ժողովրդի պատմական հիշողությունը» (հայ., Երևան, 2003, անգլ., Երևան, 2004, 2005, ֆրանս., գերմ., ռուս., թուրք., Ստամբուլ, 2005) մենագրական աշխատությունները, ինչպես նաև՝ Հայաստանին նվիրված ծավալուն հոդվածներ արտասահմանյան մի շարք հանրագիտարանների համար: Հայոց ցեղասպանության վերաբերյալ նրա աշխատությունները թարգմանվել ու հրատարակվել են Հայաստանում և արտերկրում նաև իսպաներեն, հինդի, չեխերեն ու այլ լեզուներով:

Արժեքավոր են Վ. Սվազյանի հրատարակած «Մուսա լեռ» (Երևան, 1984), «Կիլիկիա. արևմտահայոց բանավոր ավանդությունը» (Երևան, 1994), «Մեծ եղեռն, արևմտահայոց բանավոր վկայություններ» (Երևան, 1995), «Պոստահայոց բանահիւստությունը» (Երևան, 2000), «Հայոց ցեղասպանություն. ականատես վերապրողների վկայություններ» (Երևան, 2000, հայ., անգլ., Երևան, 2011, թուրք., Ստամբուլ, 2013), «Մուսա Լեռան հերոսամարտը, ականատես վերապրողների վկայություններ» (հայ., անգլ., Երևան, 2015), «Ռուսաստանի հայերի բանավոր ավանդույթի նշխարներ (Դոնի Ռոստով և Պյատիգորսկ)» (հայ., ռուս., անգլ., Երևան, 2020), «Ամերիկահայոց բանավոր ավանդույթը ժամանակի հոլովույթում» (հայ., անգլ., Երևան, 2021) ժողովրդական պատմական վկայությունների, բանահյուսական, ազգագրական նյութերի և գիտական ուսումնասիրությունների հատորները:

Կազմել է «Հայ ժողովրդական հեքիաթների» գիտական հրատարակության «Արցախ—Ուտիք» (Երևան, 1973), «Տարոն—Տուրուբերան» (Երևան, 1984),

«Վան—Վասպուրական» (Երևան, 1998) հատորները, ինչպես նաև կազմել ու խմբագրել՝ մի շարք ժողովածուներ և աշխատություններ:

Գիտական աշխատանքներին զուգահեռ՝ Վ. Սվազլյանը զբաղվել է նաև հասարակական գործունեությամբ: 1958 թ. նա արտահաստիքային ռեֆերենտի պարտականություններով ընդգրկվել է Արտասահմանյան երկրների հետ բարեկամության և մշակութային կապի հայկական ընկերության (АОКС) աշխատանքներին, իսկ 1964 թ.՝ համագործակցել Սիյուռքահայության հետ մշակութային կապի կոմիտեին:

1987 թ. ԳԱ հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտի աշխատակիցների կողմից ընտրվել է ինստիտուտի Կինխորհրդի նախագահ՝ բարեխղճորեն ու նվիրվածությամբ կատարելով պարտականությունները: Վ. Սվազլյանի ուշադրությունից չեն վրիպել Երևան քաղաքում օգնության և հոգատարության կարոտ մանկատներն ու ծերանոցները՝ Կինխորհրդի անդամների հետ ինստիտուտի աշխատակիցներից հանգանակած գումարներով օգնելով բոլորին: Ինչպես նաև՝ 1988 թ. երկրաշարժի օրերին ինստիտուտի հասցեով Գերմանիայի Համբուրգ քաղաքի դպրոցներից ուղարկված և ինստիտուտի գիտաշխատողներից հավաքված գումարով աջակցել են հիվանդանոցներում բուժվող աղետյալներին:

Վ. Սվազլյանի աշխատանքների մասին Հայաստանում և արտերկրում լույս են տեսել բազմաթիվ գրախոսականներ, հանրագիտարանային ու այլ հոդվածներ, ինչպես նաև նկարահանվել է ֆիլմ՝ «Սվազլյան գերդաստանի հավատամքը» խորագրով: Այն նվիրված է XX դարի ընթացքում Սվազլյան գերդաստանի երեք սերունդների ազգանպաստ և հայրենանպաստ գործունեությանը՝ ընդգրկելով հայ ժողովրդի համար բախտորոշ մի ժամանակաշրջան:

Բազմավաստակ գիտնականն արժանացել է հայրենական և արտասահմանյան՝ ավելի քան երեք տասնյակ պարգևների, այդ թվում՝ Հայոց ցեղասպանության ուսումնասիրության գործում նշանակալից ավանդ ներդնելու համար ՀՀ նախագահի Առաջին մրցանակի և «Ոսկե հուշամեդալի» (2006), «Մովսես Խորենացի» մեդալի (2013):

Շնորհավորելով վաստակաշատ բանահավաք և բանագետ Վերժինե Սվազլյանին իր 90-ամյա հոբելյանի առթիվ՝ մաղթում ենք արևշատություն և նորանոր ստեղծագործական հաջողություններ:

ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության և
ազգագրության ինստիտուտ